

*Правдівцева Ю. С.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

*Здвізова М. О.,
студентка філологічного факультету відділення іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

КРЕАТИВНІ ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ ГРАМАТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглянуто проблему поступового використання різноманітних креативних прийомів навчання граматики іноземної мови. Визначено фази навчання, послідовність вивчення граматичних явищ і окремі творчі форми роботи над їх опануванням.

Ключові слова: граматичні структури, експліцитні правила, інтуїція, необхідні ресурси, систематизація.

Постановка проблеми. Для багатьох викладачів знання правил вважається першочерговим завданням у процесі навчання та вивчення граматики іноземної мови. Вони подають граматичні структури, формулюють правила, пояснюють винятки, демонструють приклади тощо. Деякі викладачі вважають, що найбільш важливим на занятті з граматики є пояснення й розуміння мовних структур, а студенти, підключаючи аналітичне мислення, зможуть і самі заговорити іноземною мовою. Однак, за результатами досліджень, більшість студентів, володіючи знаннями граматичних правил, бажають пізнати закономірності функціонування мовленнєвих структур і очікують отримати ці знання саме на заняттях із граматики. Ураховуючи це, ми спробували систематизувати креативні прийоми навчання, які допомогли б поєднати вивчення граматичних явищ із їх використанням у процесі мовлення завдяки автоматизації та започаткуванню в пам'яті й довести, що одних лише аналітичних методів недостатньо.

Проблема навчання граматики іноземної мови цікаво вирішується в сучасному контексті досліджень таких вітчизняних і зарубіжних учених, як П. Гурвич, О. Михайлова, С. Ніколаєва, О. Леонтьєв, В. Бухбіндер, G. Helbig, U. Forster, E. Stevick, H. Klausner, P. Portman та ін.

Цікавими й цінними, на нашу думку, є результати досліджень відомого зарубіжного вченого Е. Штевіка (Earl Stevick), які він проводив із сильними студентами. У книзі "Success with Foreign Languages" він описує сімох успішних студентів, які у своїх інтерв'ю розповідають про особисті стратегії та методи навчання й вивчення іноземної мови. Для жодного із цих студентів формальні знання з граматики не є головним ресурсом у процесі вивчення мови. Так, наприклад, один із цих студентів використовує під час мовлення експліцитні (уже пояснені) правила, які він викликає з пам'яті; поряд із цим він згадує речення і фрагменти речень, які він вивчав і відклав у пам'яті раніше й до яких він може звернутися за необхідності як до важливого допоміжного засобу. Виявляючи закономірності під час вивчення іноземної мови, запам'ятовуючи мовленнєві зразки, він розвиває свою іншомовну інтуїцію. Інтуїтивне відчуття мови виникає в нього, на його думку, зі спостережень за змінами в іншомовному реченні: заміна чогось у реченні чимось іншим впливає на заміну іншого.

Сучасні методи навчання студентів іноземних мов відкривають широкі можливості й доступ до різних ресурсів, дають змогу використовувати максимум гнучкості. Однак недостатність запам'ятовування, реактивації й самостійності під час вивчення граматичних явищ, послідовності в доборі вправ, активної діяльності мислення тощо свідчать про необхідність систематизації та креативності в доборі прийомів навчання граматики іноземної мови.

Практичний досвід і експериментальні дослідження надають можливість зробити припущення, що багато студентів у процесі навчання граматики іноземної мови отримують перевагу тоді, коли заучують напам'ять короткі тексти з відповідними граматичними структурами та фразами. Започаткування структур у довготривалій пам'яті буде тривалішим, якщо студента зацікавить ще й зміст тексту, який викличе в нього певні емоції.

Мета статті полягає в дослідженні та систематизації креативних прийомів навчання граматики іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумовою нашої концепції вважаємо те, що спочатку треба пояснювати й закріплювати форму, значення та функцію граматичного явища, а далі, завдяки відповідним вправам, ця граматична структура закріплюється вдруге й відповідає потрібній темі, яка необхідна студентам у цей час і може збігатися з тематичним модулем із практики мови. Подальше закріплення граматичної структури відбувається завдяки текстам-зразкам і відповідним комунікативним вправам на основі комунікативних ситуацій тощо. Залежно від потреб студентів, вправи й тексти-зразки можна замінити.

Послідовність вивчення граматичних явищ може бути така:

- вступні вправи;
- презентація тексту-зразка і вправ до нього;
- побудова власних текстів;
- виправлення, корекція та презентація самостійної роботи;
- подальше закріплення граматичної структури завдяки іншим вправам і видам активної діяльності.

На вступному етапі студенти ознайомлюються з граматичним явищем і вивчають його поступово. Презентація тексту-зразка – це наочне пояснення функції та значення граматичної структури в репрезентивному контексті. Під час реконструктивної фази студентам надається можливість репродуктивного використання граматичного явища. Завдяки набутим знанням студенти можуть висловлювати свої ідеї на продуктивному етапі навчання. Обмін власними текстами дає змогу організувати бесіду й започаткувати відповідні граматичні структури у формі фрагментів речень у довготривалій пам'яті.

У нашому методичному посібнику кожен текст-зразок, тема заняття і рекомендовані вправи знаходяться в рамці. Поряд із текстом розміщено коментарі щодо виконання вправ, указівки стосовно граматичних структур. Наприкінці ми подаємо альтернативні тексти-зразки, які можуть бути вибрані студентами або викладачами як інші варіанти для вивчення та з метою здійснення індивідуального підходу.

Прискорити навчальний процес може використання допоміжних технічних засобів, таких як ксерокс або проектор.

Під час вибору інших текстів варто звертати увагу на вказану в них граматичну структуру, яку необхідно опанувати. Послідовність її вивчення така.

Фаза: Ознайомлення з темою заняття:

- підготовка студентів до іншомовної діяльності;
- активізація набутих знань і пробудження зацікавленості;
- активізація лексики й ознайомлення з новими поняттями;
- конфронтація з використаними в тексті мовними структурами;
- уможливлення обміну особистим досвідом і переживаннями;
- надання допомоги під час накопичення ідей для подальшої репродукції тексту.

Тривалість цієї фази та рівень завдань можна варіювати (змінювати соціальні форми, варіювати кількість речень-зразків для заучування). Вправи виконуються в усній формі. Доводиться частотність уживання граматичного явища.

Фаза 2: Презентація й реконструкція тексту-зразка.

На цьому етапі відбувається ознайомлення з текстом, який презентує форму необхідної граматичної структури, її значення, використання та функцію. Потрібно враховувати емоції студентів під час роботи над текстом. Тому на цьому етапі повинні знайти своє місце гумор, метафорика, абсурд та інші стилістичні елементи. Для заучування напам'ять текст має бути невеликим за обсягом, доступним і цікавим. Презентація відбувається на екрані. Завдання і вправи можна варіювати. Студентам дозволяється вставати, підходити до викладача, повертатися на своє місце й продовжувати свою роботу. Студенти виконують вправи на спрощення тексту, на презентацію окремих речень, на заповнення пропусків, перероблення тексту тощо. Під час реконструктивної фази студенти концентрують увагу на окремих деталях у тексті, відповідають на запитання вчителя, дають опис дійових осіб, ставлять запитання іноземною мовою, прослуховують текст ще раз.

Фаза 3: Креативне письмо.

На цьому етапі студентам пропонується написання власних придуманих текстів із дотриманням структури тексту-зразка, над яким вони працювали. Викладач повинен обов'язково стимулювати студентів завдяки ідеям, поясненню нових слів, які можна використовувати. Студенти можуть користуватися словником.

Розвивати креативність у письмовій формі набагато простіше, аніж в усній під час спонтанного мовлення. Письмова робота спонукає студентів до більшої концентрації уваги на правильності мовних конструкцій, міркуваннях, виправленнях, додатках тощо. Доречною й цікавою може бути на цьому етапі групова письмова робота.

Перед кожною фазою креативного письма Н. Клаузер [3, с. 90] рекомендує надати студентам деякий вільний час на спокійне розмірковування в тиші.

Фаза 4: Обмін і презентація написаних продуктивних текстів.

Якщо студенти знають, що їхні тексти будуть прочитані як викладачем, так й іншими студентами, то це мотивує їх до написання не лише оригінальних, а й коректних у мовному плані текстів. У своїх текстах студенти повинні відтворювати граматичну структуру, яка вивчається. Креативні роботи студентів (складені ними тексти) прикріплюються на дошці, зачитуються перед групою й коментуються.

Фаза 5: Започаткування граматичної структури в довготривалій пам'яті.

Тренування пам'яті дуже важливе. Ми пропонуємо різноманітні техніки для реконструкції тексту-зразка, які довели свою ефективність.

Після продуктивної роботи над текстом студенти повинні вивчити його напам'ять:

- 1) перший рядок тексту зачитується вголос, як тільки він започаткувався в пам'яті, читається другий рядок тощо;
- 2) текст читається стільки разів, скільки потрібно, щоб студенти могли його декламувати. Читання тексту може супроводжуватись тихим його промовлянням (що особливо важливо студентам-акустикам);
- 3) щоб зберегти текст у пам'яті під час читання, студенти повинні уявити кожне речення. Такі уявлення можуть бути у вигляді картин, звуків, почуттів, шумів, кінестетичних вражень;
- 4) текст можна промовляти ходячи;
- 5) текст або його складові можна «записувати в повітрі» або ж на вигаданій дошці;
- 6) студенти можуть вивчити текст завдяки прослуховуванню його запису на магнітній плівці;
- 7) окремі частини або абзаци тексту зафарбовуються різними кольорами.

Після цих видів робіт текст закривається і студенти відтворюють його письмово по пам'яті й порівнюють з оригіналом.

Після продуктивної роботи над текстом студентам можна запропонувати прикріпити власні письмово виконані тексти на дошці, вибрати текст інших студентів, прочитати його, записати ті фрагменти, які запам'ятались, і промовити їх уголос.

Рекомендується організація групової роботи, вікторин тощо, якщо студентам пропонується завчити напам'ять якомога більше чужих текстових матеріалів (за виділений проміжок часу).

З метою започаткування в пам'яті можна підкреслювати важливі слова зеленим кольором, особливі структури червоним, інші елементи – синім тощо.

Цікавим моментом у роботі над текстом з метою його вивчення напам'ять є використання тамбури (бубону), за допомогою якого можна відстукувати ритм речення, яке ви підкреслили. Студентам пропонується впізнати це речення, зачитати його або промовити вголос.

Студенти можуть прочитати кілька текстів і вивчити ті речення, які їм особливо сподобались, у яких є різні граматичні структури.

Висновки. Досвід роботи й наукові дослідження доводять, що активна участь і креатив викладачів і студентів можуть сприяти найдоцільнішому різнобічному вибору творчих технічних прийомів і методів навчання для вивчення граматики іноземної мови.

Нашими рекомендаціями ми хотіли б підкреслити, що заняття з граматики іноземної мови повинні бути не нудними, рутинними, а, навпаки, активними, різноманітними, з творчими ідеями, з різними видами діяльності й обов'язково систематизованими, чітко спланованими.

Література:

1. Stevick E. Success with Foreign Languages / E. Stevick. – New York : Prentice Hall, 1989.
2. Funk H. Grammatik lehren und lernen / H. Funk, M. Koenig. – Munchen : Langenscheidt Verlag, 1991.
3. Klauser H.A. Writing on Both Sides of the Brain. Breakthrough Techniques for People Who Write / H.A. Klauser. – New York : Harper and Row, 1986.
4. Portman P.R. Produktiver Sprachgebrauch. Überlegungen zu einem schwierigen didaktischen Konzept / P.R. Portman // Deutsch als Fremdsprache. – 1993. – № 3. – S. 139–145.

Правдивцева Ю. С., Здвигова М. А. Креативные приемы обучения грамматике иностранного языка

Аннотация. В статье рассматривается проблема постепенного использования различных креативных приемов обучения грамматике иностранного языка. Определяются

фазы обучения, последовательность изучения грамматических явлений и отдельные творческие формы работы над их овладением.

Ключевые слова: грамматические структуры, эксплицитные правила, интуиция, необходимые ресурсы, систематизация.

Pravdivtseva Y., Zdvizova M. Creative techniques of teaching of foreign languages grammar

Summary. The problem of gradual use of different creative techniques in teaching grammar of the foreign language is considered in the article. The author defines the phases of education, the sequence of studying different grammatical phenomena and separate creative forms of work in the process of mastering them.

Key words: grammar structures, explicit rules, intuition, necessary resources, systematization.